

Alþingi
Erindi nr. P 135/2570
komudagur 7.5.2008

Nefndasvið Alþingis
Landbúnaðarnefnd
Austurstræti 8-10
150 Reykjavík

Reykjavík 06. maí. 08

Lög um matvæli 524. mál, (breytingar)

Umsögn Matvæla og veitingafélags Íslands (MATVÍS) um frumvarp til laga um breytingar á lögum um matvæli, nr. 93/1995, með síðari breytingum. Lagt fyrir 135. Alþingi 2007-2008.

MATVÍS fagnar að lög um matvæli skulu tekin til gagn Gerrar endurskoðunar og að rekjanleiki og varúðaraðgerðir komi inn. MATVÍS myndi þó vilja að gengið yrði lengra varðandi kröfuna um innihaldsmerkingar og innihaldslýsingu. Krafa neytandans um innihaldslýsingu og rekjanleika er ótvíræð. Hvort matvara er vistvæn, erfðabreytt eða lífrænt vottuð eru atriði sem neytandinn á rétt á að vera upplýstur um. Einnig er ástæða til að áréttta að innan matvælasviðsins eru löggiltar iðngreinar þar sem iðnmeistarar eru ábyrgir fyrir því handverki sem unnið er.

Það ber einnig að hafa í huga að aukinn innflutningur á matvælum getur haft veruleg áhrif á innlenda matvælaframleiðslu og þá starfsöryggi þeirra sem starfa við slíka framleiðslu. Tryggja verður að breytingar á matvælalöggjöf hafi ekki í för með sér veikari stöðu innlendar matvælaframleiðslu gagnvart innfluttum matvælum. Ef við stöndum frammi fyrir því að verk- og hugvit í landbúnaði og framleiðslu matvæla hér á landi glatist vegna fækkunar í þessum greinum, verður þeirri þróun ekki snúið við á einni nóttu komi til enn frekari hækkana eða þrenginga á heimsmarkaði með matvæli.

Hjálögð fylgir grein sem birtist í nk. fréttabréfi MATVÍS þar sem fram kom ýmsar hugleiðingar um matvælaöryggi og stöðu innlendar matvælaframleiðslu í umhverfi ört hækkandi matvælaaverðs í heiminum, nefndarmönnum til ánægju og upplýsingar.

MATVÍS gerir að tillögur að eftirtöldum breytingum á texta við frumvarpið.

I. KAFLI Breytingar á lögum um matvæli, nr. 93/1995, með síðari breytingum

Í 6. gr. frumvarpsins segir m.a.:

„Heimilt er að binda starfsleyfi tilteknum skilyrðum.“

Áherslur MATVÍS

MATVÍS bendir á að með þessu ákvæði er verið að opna fyrir heimild til að binda starfsleyfið ákveðnum skilyrðum án þess að þau skilyrði séu nánar tilgreind. Nauðsynlegt er að skilyrði fyrir starfsleyfi séu skýr og sýnileg öllum þeim sem starfa í matvælafyrirtækjum. MATVÍS gerir það að tillögu sinni að við þessa grein bætist: „svo sem gera kröfu til menntunar starfsmanna og að meistari sé ábyrgur fyrir því að farið sé að kröfum samkvæmt lögum.“

Í 6. gr. frumvarpsins segir einnig: „Í starfsleyfi skal tilgreina stjórnanda og staðsetningu....“

Áherslur MATVÍS

MATVÍS gerir það að tillögu sinni að við þessa grein bætist: „meistara ef um löggilta iðngrein er að ræða“ þannig að greinin hljóði svo: „Í starfsleyfi skal tilgreina stjórnanda / meistara ef um löggilta iðngrein er að ræða, og staðsetningu....“

Í 7. gr. frumvarpsins segir m.a.: „Stjórnendur matvælafyrirtækja bera ábyrgð“

Þar segir einnig: „Starfsfólk, sem starfar við framleiðslu matvæla eða dreifir þeim, skal gæta hreinlætis við störf sín. Það skal hafa þekkingu á meðferð matvæla. Stjórnendur matvælafyrirtækja bera ábyrgð á að fræðsla fari fram fyrir starfsfólkið. Ráðherra er heimilt að setja reglur um að þeir sem starfa við framleiðslu og dreifingu matvæla skuli sækja námskeið.....“

Áherslur MATVÍS

MATVÍS leggur áherslu á að forsenda þekkingar sé menntun. Það verður að koma skýrt fram í lögum að ábyrgð sé þeirra sem menntunina hafa enda í einhverjum tilfellum um löggiltar starfsgreinar að ræða.

MATVÍS gerir að tillögu sinni að við þessa grein bætist við: „Stjórnendur/meistarar matvælafyrirtækja bera ábyrgð“

Einnig: „Starfsfólk, sem starfar við framleiðslu matvæla eða dreifir þeim, skal gæta hreinlætis við störf sín. Það skal hafa menntun/þekkingu á meðferð matvæla. Stjórnendur matvælafyrirtækja bera ábyrgð á að fræðsla fari fram fyrir starfsfólkið. Ráðherra er heimilt að skal setja reglur um að þeir sem starfa við framleiðslu og dreifingu matvæla skuli sækja námskeið sé ekki gerð krafa til sveinsréttinda eða annarra starfréttinda“

Í 10. gr. frumvarpsins segir m.a.: „Leitast skal við að vernda hagsmuni neytenda og gefa neytendum kost á upplýstu vali með tilliti til matvælananna sem þeir neyta.“

Þar segir einnig: „Þannig skal leitast við að fyrirbyggja framleiðslu og markaðssetningu svikinna matvæla, sviksamlegar eða villandi starfsvenjur og aðrar starfsvenjur sem gætu villt um fyrir neytendum.“

Áherslur MATVÍS

MATVÍS leggur á það áherslu skýrt sé með hvaða hætti hagsmunir neytenda séu tryggðir og hvernig upplýsingar séu lagðar fram til að gefa neytendum kost á upplýstu vali. Á neytandi td. kröfu á framleiðanda matvöru vegna íblöndunar- eða bindiefna sem sprautað er í kjöt og þess ekki getið í innihaldslýsingu? Hver er skylda framleiðanda eða söluaðila erfðabreyttrar matvöru til að upplýsa neytandann um innihald slíkrar vöru?

MATVÍS hefði vilja sjá skýringar á því hverjar aðrar starfsvenjur sem gætu villt um fyrir neytendum gætu verið, falli þær ekki undir sviksamlegar eða villandi starfsvenjur eins og segir í frumvarpinu.

Að lokum.

Það verður að vera tryggt að ekki sé verið að tefla á tæpasta vað varðandi áhættu á að fá inn til landsins áður óþekktá sjúkdóma í okkar viðkvæmu náttúru og dýralíf. Til þess að fyrirbyggja fjölgun á sjúkdómstílfellum vegna neyslu matvæla hefði verið eðlilegra að sjá ákvæði um skyndiskoðun og sýnatöku til rannsóknar á búfjár- og sjávarafurðum væri framkvæmd strax við komuna til landsins. Það er nokkuð seint að taka sýni og setja í rannsókn þegar afurðir eru komnar í verslun, á veitingastaði eða heimili neytenda.

Virðingarfyllt

Niels S. Olgeirsson
Formaður MATVÍS

Fæðuöryggi þjóðarinnar

Þjóðrækni eða sjálfbærni

Eigum við að velja íslenskar landbúnaðarafurðir vegna hollustu þeirra eða hollustu okkar við íslenska framleiðslu? Á nýafstöðnu búnaðarþingi fjallaði Forseti Íslands hr. Ólafur Ragnar Grímsson um hversu mikilvægt það væri að við Íslendingar byggjum við fæðuöryggi. Hann hvatti til þess að gerður yrði sáttmáli við bændur landsins sem tryggði fæðuöryggi þjóðarinnar þótt þróunin í veröldinni væri óhagstæð. Hvað felst í hugtakinu fæðuöryggi? Það er þýðing á enska hugtakinu „Food security“ og vísar til þess að samfélag hafi aðgang að nægum matvælum. Í hugtakinu getur því falist að við sem þjóð séum sjálfum okkur næg er varðar matvælaframleiðslu. Það getur líka þýtt að við höfum aðgang að mörkuðum sem tryggja okkur nægt framboð matvæla. En er það svo tryggt að viðskipti við aðrar þjóðir veiti okkur þetta fæðuöryggi? Það kann að vera að afnám tolla og viðskiptasamningar geri okkur sem neytendum kleyft að nálgast ódýrari matvöru og fjölbreyttari. Staðan er þó sú að samkeppnin í heiminum um matvæli fer harðnandi. Stórar þjóðir eins og sú kínverska eru farnar að flytja inn matvæli, áburð og kjarnfóður í stórum stíl. Þetta hefur valdið hækkandi heimsmarkaðsverði. Hækkun á áburði, kjarnfóðri og aðföngum bitnar jafnt á erlendum bændum sem og íslenskum. Því er allt útlit fyrir áframhaldandi hækkun á matvælaverði í heiminum. Þar til viðbótar bætist sú þróun að farið er að brenna matvælum sem nota mætti til manneldis. Þar er átt við lífræna eldsneytið sem koma á í staðin fyrir hluta af jarðefnaeldsneyti. Ræktun á korni til eldsneytisframleiðslu þýðir einfaldlega að nota þarf land sem þegar er í ræktun eða brjóta þarf nýtt land undir framleiðsluna. Er þá helst horft til ruðnings skóglendis og þá sérstaklega í Suður Ameríku. Á tímum hlýnunar vegna losunar gróðurhúsa lofttegunda hlýtur það að vekja upp áhyggjur.

Sérstaða íslensks landbúnaðar

Íslenskur landbúnaður státar sig af hreinleika og sjálfbærni. Sjálfsagt má færa fyrir því rök að svo sé. Við höfum hreint vatn, hreint loft og notkun eiturefna er í minna mæli en hjá mörgum öðrum þjóðum. Það eru lífsgæði sem hafa ber í huga þegar matvælaframleiðsla hér á landi er borin saman við innflutt matvæli. Það leiðir hugann að hugtakinu matvælaöryggi sem er þýðing á enska hugtakinu „Food safety“, en það felur í sér að matvæli séu örugg og heilnæm. Laus við eiturefni og óheilnæm aðskotaefni. Þar er komið inn á kröfuna um rekjanleika og innihaldslýsingu, að neytandinn sé upplýstur um hvernig vöru hann er að kaupa. Eitthvað af matvöru sem kemur erlendis frá skortir merkingar um innihald, hvort hún eða hluti hennar er erfðabreytt afurð eða upplýsingar um rekjanleika. Íslenskar landbúnaðarvörur eru ekki undanskildar þessari kröfu. Stór hluti af því kjarnfóðri sem fluttur er til landsins er erfðabreyttur án þess að þess sé nokkurs staðar getið í innihaldslýsingu fóðurs og því síður á búfjárafurðum sem framleiddar eru með slíku fóðri. Við verðum í ljósi matvælaöryggis og neytendaverndar að eiga innistæðu fyrir yfirlýsingum um hreinleika íslenskrar matvælaframleiðslu.

Þjóðir heims standa frammi fyrir ákveðnum vanda þegar kemur að matvælaframleiðslu

Frjósemi um 40% ræktunarlands í heiminum hefur rýrnað verulega á hálfri öld. Þrátt fyrir að kornuppskera hafi aukist allt frá 7. áratug síðustu aldar hefur uppskera á hvern hektara ekki aukist þrátt fyrir aukna áburðargjöf. Ástæður geta verið margar en sú helsta er að lífræn efni í jarðvegi hafa minnkað vegna notkunar á tilbúnum áburði, einhæfrar ræktunar og vegna þess að lífræn efni skila sér ekki til baka eftir uppskeru (eru oft brennd eða fjarlægð af landinu). Þetta dregur úr bindingu vatns í jarðvegi og gerir hann, í ljósi hlýnunar, viðkvæmari fyrir þurrkum. Breyttar neysluvenjur stórs hluta jarðarbúa hafa kallað á aukna kjötframleiðslu sem á móti kallar á meira landrými og veldur aukinni losun koltvísýrings. Þegar ríkari þjóðir vesturlanda eru tilbúnar að greiða hærra verð fyrir kornuppskeru til eldsneytisframleiðslu hefur það áhrif á matvælaframleiðslu og fæðuöryggi þróunarlandanna, matvara hækkar vegna aukinnar eftirspurnar og minnkandi framboðs, því bændur sjá í einhverjum tilvikum meiri hag því að rækta korn til eldsneytisframleiðslu en til manneldis.

Afskipti stórra auðhringa af matvælaframleiðslu í heiminum er einnig áhyggjuefni. Fyrirtæki eins og Monsanto hafa beitt ótrúlegum brögðum við að vinna markað fyrir erfðabreyttar afurðir. Markmið þessara fyrirtækja er að einoka markaði og knýja bændur bæði í Norður Ameríku og í þróunarlöndunum til að taka upp erfðabreytta framleiðslu. Þar sem stórfyrirtækin hafa einkaleyfi á erfðabreyttu fræjunum er ekki um það að ræða að bændur geti tekið upp erfðabreyttan landbúnað nema sem leiguliðar stórfyrirtækjanna. Þau hafa jafnvel gengið svo langt að kæra bændur á grundvelli einkaleyfis fyrir notkun á fræjum í þeim tilfellum sem erfðabreytt fræ hafa borist yfir á og mengað uppskeru og útsæði jarða sem liggja að erfðabreyttu framleiðslulandi. Þá er ósvarað mörgum spurningum um áhrif erfðabreyttra matvæla á umhverfið og heilsu fólks. Erfðabreytt framleiðsla fer alls ekki saman við hugmyndir um sjálfbæran landbúnað.

Er lífræn ræktun svarið við hækkandi verði aðfanga og minnkandi frjósemi ræktunarlands?

Sú þróun sem átt hefur sér stað í landbúnaði hér á landi sem og annars staðar í heiminum að stækka bú og fækka þeim hefur gerð það að verkum að búin verða stöðugt háðari aðföngum s.s. kjarnfóðri og áburði. Þetta á sérstaklega við um svína- og alifuglaframleiðslu og einnig í mjólkurframleiðslu. Þessar greinar eru því viðkvæmari fyrir hækkunum á þessum aðföngum. Þessi samþjöppun sem oft er kölluð hagræðing hefur þýtt að þörfin fyrir sýklalyf hefur aukist td í alifuglarækt. Í einhverjum tilfellum getum við talað um hreinan og kláran verksmiðjubúskap. Þetta gengur gegn hugmyndum um sjálfbæra þróun í landbúnaði.

Samkvæmt skýrslu Matvæla- og landbúnaðarstofnunar Sameinuðu þjóðanna FAO hefur uppskera í þróunarlöndunum aukist um 40% á góðu landi, 92% á miðlungs góðu landi og 180% á lélegu landi, við það að skipta yfir í lífræna ræktun. Skýrslan greinir einnig frá kostum lífrænnar ræktunar þar sem hún stuðlar að fjölbreyttara lífríki, bætir jarðvegsskilyrði og frjósemi jarðvegs ásamt minni notkunar á aðföngum erlendis frá (heimildir, Landsbygðens folk).

Í ljósi hækkunar heimsmarkaðsverðs á tilbúnum áburði hljóta að liggja tækifæri í lífrænum landbúnaði, sem ekki er eins háður aðföngum og hækkunar á þeim. Það ásamt því að lífræn ræktun fer betur með jarðveg hlýtur að leiða hugann að því hvort ekki sé tími til kominn að stjórnvöld komi betur til móts við og styrki þá bændur sem eru í lífrænum búskap eða hafa hug á því að skipta yfir úr hefðbundnum búskap. Sá tími sem fer í aðlögun og bið eftir því að ræktunarlandið hljóti vottun fælir einhverja frá því að hefja lífræna ræktun ef ekki kemur til stuðningur hins opinbera, því bændur verða fyrir tekjutapi þennan tíma. Norsk stjórnvöld hafa aukið til muna stuðning sinn við lífrænan landbúnað og þess má geta að Danmörk hefur verið valið land ársins í á BioFach 2009 vörusýningunni, ekki síst vegna lífrænnar þróunar þar í landi. Íslenskur landbúnaður hefur alla burði til að framleiða lífræna og vottaða vöru, því ólíkt löndunum í kring um okkur eru ytri aðstæður, svo sem hreint vatn og jarðvegur, hagstæðari þeim sem vilja skipta yfir í lífrænan búskap. Ef ekki væri fyrir þrautseigju og dugnað framleiðendanna sem hér stunda lífræna framleiðslu, starf landsráðunautar í lífrænni ræktun, og þróunarstarf vottunarstofunnar Túns sem nýtur alþjóðlegrar viðurkenningar væri staða lífræns landbúnaðar jafnvel en verr sett. Neytendur eru líka að vakna til vitundar um holla vöru vottaða og upprunamerkta. Það ætti því að vera hagur bænda og neytenda að þessi grein landbúnaðarins fái að dafna og njóti sama stuðnings og hefðbundinn búskapur.

Sigurður Magnússon